

EL PSAN, PUNT DE PARTIDA D'UN GRAN NOMBRE DE CÀRRECS POLÍTICS

Vint anys irreductible

El repàs a la nòmina de militants i simpatitzants que ha tingut el PSAN durant els últims vint anys és sorprenent. Diputats, directors generals, alcaldes i regidors de les actuals administracions es formaren políticament sota les sigles del PSAN, un partit que ara fa vint anys.

J. M. Pasqual/P. L. Pla/M. Payeras

El març de 1969, després d'un període constituent de sis mesos de durada, es va fundar el PSAN. Les sigles, més que un nom eren tota una declaració de principis: Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans.

El PSAN es fundà a partir d'una escissió del FNC —Front Nacional de Catalunya—, quan l'enteniment entre els històrics i els joves es trencà. Els primers seguien el model de lluita clandestina heretat dels primers anys del franquisme. Llavors el Front havia estat el grup de les accions militars, de la col·laboració amb els aliats —amb el

Foreign Office—, fins l'any 47, en què va caure **Jaume Martínez Vendrell**, el cap dels grups d'acció. A hores d'ara té 73 anys i està empronat a Carabanchel acusat de col·laboració amb bandes armades, tot i que l'Audiència Nacional el va absoldre. Passat un període d'hores baixes, el Front va revifar cap al 56. Va participar en les primeres lluites universitàries, en la *tancada* al Paraninfo. Després va arribar la necessitat de connectar amb la vida real, amb els barris, amb els sindicats, i de donar alternatives concretes. Van entrar a militar generacions més joves i van trobar que faltava un bagatge de cultura política d'acció de masses que els més grans no podien ensenyar perquè no l'havien tingut mai. Al costat de la

radicalitat, des del punt de vista de la qüestió nacional hi havia el buit ideològic.

L'escissió del FNC va arribar en el moment en què es va comprendre que només amb fonamentalismes no s'anava enlloc, i després de sospesar molt l'encert o no de renunciar a unes sigles històriques com eren les del Front Nacional de Catalunya.

El grup d'escindits que va formar el primer PSAN constava d'unes cent persones. La fundació es va fer a casa de les germanes **Serra** i el partit començà a treballar en la línia d'organització de masses. Entre els primers noms del PSAN hi ha el de **Jordi Altarriba** —Ernest— i **Joan-Josep Armet**, ara tots dos dirigents de l'Entesa dels Na-

cionalistes d'Esquerra; **Josep Ferrer** —*el Nen*—, ara cap de correctors al Parlament de Catalunya, les germanes **Serra, Blanca i Eva**, i el germà **Josep-Calassanç Serra** —*el Cala*—, **Antoni Puigsech, Enric Pedrosa** —*el Benvestit*—, després un dels impulsors dels Consells de Cultura Popular; **Carles-Jordi Guardiola**, ara a l'editorial La Magrana, **Teresa Lavèrnia, Josep-Lluís López Llaví** —*el Claueta*— i els germans **Castellanos, Jordi i Carles**, aquest darrer actualment empresonat i en espera de judici des del maig de l'any passat.

La composició sociològica del militant del PSAN de voltants dels 70 caldria definir-la com de classe mitjana-baixa il·lustrada, però no massa bé de butxaca, *de poca pela*.

Un problema que començà a arrossegar el PSAN ja des dels primers moments i que va mantenir durant anys va ser el de mantenir el difícil equilibri entre els plantejaments radicals, tant en l'ordre nacional com en el social, amb la realització d'una política seriosa i pragmàtica. Els primers militants del PSAN van haver de fer allò que se'n diu *pençar* molt, reunions i reunions, fulls clandestins, organització dels CAE —Comitès d'Acció d'Estudiants—, muntats conjuntament amb els *músics* —el Moviment Socialista de Catalunya—, organització de la qual formava part **Raimon Obiols**. Des de muntar *Barris en Lluita*, fins a participar a Comissions Obreres. Al 71 va plegar mig partit per cansament.

Al desembre del 72 començà un procés que acabà amb l'escissió, el 1974, del PSAN provisional. S'havia pres el marxisme com a mètode d'anàlisi i es considerava el PSAN com a arrel del moviment revolucionari català. Era quan Cuba pesava molt, i el Vietnam. D'altra banda, la declaració de principis deixava claríssim tot el que feia referència a la qüestió nacional, tret del tema de la lluita armada, que deixava oberta la porta de l'ambigüitat. Tota la teoria estava elaborada i ben elaborada, i semblava que s'ho havia de menjar tot.

No va ser així i començà a aguditzar-se la crisi. Es plantejà la necessitat d'una militància molt més radical encara, que indefectiblement havia d'afectar les vides privades dels militants. Calia ser presents a les fàbriques, però la militància treballava bàsicament en banca, en arts gràfiques, en ensenyament. Potser calia mantenir independents els conjurats, els homes i les dones sense parella, com els capellans i les monges, les 24 hores del dia

dedicats a l'Església. O com el moviment marxista internacional, enviant tal militant a treballar en aquella fàbrica o a viure en aquell altre poble on no hi havia ningú.

Aquesta disjuntiva portà el sector més dur a escindir-se el 74 i a formar el PSAN provisional, d'un cert mimetisme amb l'IRA provisional. Hi havia **Carles Castellanos**, les germanes i el germà **Serra i Joaquim Auladell**, que ja havia entrat al PSAN. Altres recents incorporacions que no van anar amb els provisionals van ser **Jordi Moners i Rafael Prada**.

Immediatament després de l'escissió del PSAN provisional, el PSAN, diguem-ne *oficial*, va començar a créixer, no només al Principat sinó ja també al País Valencià i a les Illes Balears. Fins

al final del 76, any en què el PSAN passà a definir-se com a partit comunista, es va viure el bienni més esplendorós, si més no, quant a noms.

S'incorporen al PSAN **Jordi Castells** —*el Mireiu*— i **Margarida Aritzeta**, l'escriptora —*la Mireia*—; **Carles Valero** —*el Víctor*—, **Lluís Orri**, ara al Partit dels Comunistes de Catalunya; **Elisabet Millà**, filla de l'editor —*la Xiuleta*—; **Jaume Olivé** —*el Hamlet*—, perquè va tenir algunes indecisions a l'hora de decidir entre els *ofis* i els *provis*; **Isona Passola, Ricard Salvadiego i Anna Piguillem**, la persona que va propiciar el contacte de **Josep Guia** amb el PSAN.

També van incorporar-se al PSAN, **Fèlix Cucurull**, l'historiador, i tot el grup del Maresme; i el grup de Manresa, amb **Josep Huguet**, ara a Esquerra Republicana de Catalunya; i el grup de Vic, amb **Lluís Solà**, ara director del Centre Dramàtic d'Osona, i **Joan Anguera**, director del grup de teatre La Gàbia; i el grup de Vilanova, amb **Oriol Pi de Cabanyes**, ara director de la Institució de les Lletres Catalanes, i **Bienve Moya**, ara coordinador de la Xarxa de Teatres Públics de Catalunya, i **Josep-M. Marca**. També van entrar grups de persones de Granollers, de Calella, d'Arbúcies, de Valls i, d'oun menys, de Lleida i la rodalia.

El PSAN va participar amb força en l'Assemblea de Catalunya. Les incorporacions de noms que encara avui, molts anys després, sonen, no van cessar. Va entrar al PSAN **Xavier Delfó**, editor del setmanari *Canigó*, i **Isabel-Clara Simó**, directora del mateix setmanari; **Maria-Antònia Oliver, Joan Rendé**, el doctor **Scòpius** de l'*Avui* i la **Cecília Babiloni**, de Catalunya Ràdio; **Xavier Bru de Sala**, director general de Promoció Cultural de la Generalitat de Catalunya, **Gemma d'Ermengol, Maria-Mercè Marçal, Ramon Pinyol, Imma Tubella i Casimir Boy**, ara alcalde de Molins de Rei, del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE).

L'estiu del 76 va arribar la fallera per definir el partit com a comunista. Aquesta proposta, impulsada per **Josep Guia**, va il·lusionar molt el grup dels intel·lectuals, **Pi de Cabanyes** —*el Piu-Piu*—, **Bru de Sala, Rendé i Jaume Fuster**, que també entrà a militar, com el sindicalista **Lluís Clerinós**. Indubtablement, **Guia**, un orador brillant, i una persona amb carisma, conduí una baralla dialèctica que va guanyar. Una persona de confiança de **Guia, Claris Mateu**, que després passà al Moviment Comunista de Catalunya, es convertí

aleshores en un dels caps visibles del PSAN a Catalunya.

Va ser a les darreries del 76 quan, en una assemblea als Caputxins de Sarrià, bona part del sector inicial del PSAN va ser expulsat del partit pel sector incorporat posteriorment a l'escissió dels provisionals, acusats els primers, de socialdemòcrates i de liquidacionistes de la idea de Països Catalans.

La nova situació que s'anava dibuixant a nivell d'estat espanyol, amb unes eleccions constituents ja anunciades, es va encaixar dins del PSAN amb discussions sobre marxisme-leninisme i revolució del proletariat. Aquesta línia conduí inevitablement, l'any 1979, a una nova i darrera escissió, la de Nacionalistes d'Esquerra, que optà per presentar-se a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. El PSAN, contràriament, i encara fins avui, ha optat per la via de l'extraparlamentarisme.

Al País Valencià, des de 1974

El dia 4 de desembre de 1974, a la cruïlla del carrer de Sagunt amb la carretera de Barcelona, a la ciutat de Va-

Josep Guia.

primer contacte amb els fundadors del PSAN al Principat es va produir a la Universitat Catalana d'Estiu a Prada, l'agost de 1973, a través de **Maria Conca**, la qual incrementà la relació durant els mesos següents. El contacte entre la direcció del PSAN a Barcelona i els independentistes de València va culminar amb la visita dels militants del Principat a aquest grup i la constitució de la primera cèl·lula del PSAN més avall de l'Ebre.

El grup que fundà el PSAN al País Valencià estava format per **Josep Guia** i **Maria Conca**, **Vicent Soler**, **Paco Candela**, **Josep Lluís Blasco**, **Adela Costa**, **Enric Alcoriza**, **Hortènsia Moriones**, **Joaquim Mora** i **Joaquim Mafé**. A partir d'aquest grup primer, el PSAN es va assentar a Sueca, a través de **Víctor Gómez** i **Jaume Castelló**, i també a Gandia, gràcies a la militància de **Paco Candela** i del novel·lista **Josep Franco**. Un altre grup important del PSAN en el moment d'eclosió al País Valencià fou Vinaròs, amb l'impuls de **Quico Sanç**.

L'època de creixement del PSAN va d'octubre de 1974 al mateix mes de 1979, cinc anys de forta presència en què arribà a tenir prop de 1.000 militants o simpatitzants que hi col·laboraven econòmicament. «En aquest període —assegura Josep Guia, fundador del PSAN i que a hores d'ara encara continua sent el principal responsable d'aquest partit al País Valencià— la militància i el compromís polítics estaven molt prestigiats i arribarem a tenir 10 cèl·lules en diferents barris de València i nuclis de militants a Castelló, dirigits per **Antoni Royo**, i a Alacant, on estaven al voltant de l'òrbita

del PSAN **Benet Baeza** i **Vicent Ferrero**.»

El repàs a la nòmina de gent que en algun moment milità o col·laborà econòmicament amb el PSAN al País Valencià és ben destacable. De **Joan Fuster** al també escriptor i periodista **Vicent Ventura**, passant per l'autor teatral **Manuel Molins**, l'editor **Eliseu Climent**, **Enric Tàrrega** o els professors **Vicent Simbor**, **Josep Ma. Aulló** i **Josep Pitarch**, aquests dos últims ara militants d'UPV. Destaca, sobretot per la militància actual i el pes polític, l'actual vice-president de les Corts valencianes, **Vicent Soler**, el qual, junt amb **Paco Candela** «em va convertir al pancatalanisme quan jo encara en aquest tema no estava convençut del tot», segons confessa Josep Guia.

Vicent Soler.

Hortènsia Moriones, funcionària en excèdència de la Diputació de València, és actualment mà dreta del director del RTVV, **Amadeu Fabregat**. Pel que fa a **Josep Lluís Blasco**, que jugà un paper destacat en el trencament del PSPV al País Valencià, l'any 1980, és un dels principals ideòlegs de l'actual direcció política de la Unitat del Poble Valencià i professor universitari.

Altres militants d'aquella època que a poc a poc prengueren camins polítics diferents són **Pere Mayor**, diputat autonòmic pel partit Unitat del Poble Valencià i **Empar Saràbia**, com també **Menxu Colomer**, el sociòleg **Rafael Xambó**, **Ismael Vallès**, l'amfitrió de la nit valenciana, **Toni Peix** o el professor **Antoni Furió**.

La clandestinitat a què obligava la repressió política del final de la dictadura va propiciar l'adopció de mal-

Acte del PSAN a València, amb l'assistència de **Vicent Ventura**, **Eliseu Climent** i **V. A. Estellés**, entre altres.

lència, aparegué penjada d'un semàfor una llarga senyera estelada. Cinc dies després, al Micalet, a la torre gòtica que vigila la Seu de València, n'aparegué penjada una altra acompanyada d'una pancarta que exigia «Independència i Socialisme».

Aquests dos actes d'afirmació independentista constitueixen els batejos públics de la cèl·lula primera amb què el PSAN comptà al País Valencià. El

Antoni Serra.

noms o pseudònims per alguns militants destacats, com ara el *Pumbi*, *el Pirula*, *la Batalletes*, *la Banderola*, *el Doctor No* o *la Bequisó*.

El PSAN a les Illes

El mes de febrer de 1976 un grup de 10 persones fundaven a Palma la delegació mallorquina del Partit Socialista d'Alliberament Nacional, PSAN. Eren totes elles persones preocupades especialment pel fet nacional català, que provenien de diverses esferes polítiques: n'hi havia que havien estat al Partit Comunista, també al PSUC (com **Antoni Serra**), altres eren independents i, inclús, algun era habitual de les reunions de grups anarquistes (**Joan Quetglàs**).

La fundació va ser la culminació d'un llarg procés de reunions prèvies en què participaren altres independentistes que, a la fi, s'integraren al PSAN, i crearen o s'integraren a altres formacions. És el cas de **Sebastià Serra** que, segons Antoni Serra «no vol dir que volguessin entrar al PSAN, però sí que vingueren a algunes reunions, encara que potser més per veure què passava que per altra cosa».

L'ajuda donada per membres del PSAN, del país Valencià i de Catalunya, fou determinant a l'hora de fundar el partit a Mallorca. Per a Antoni Serra, «el PSAN es fundà a Mallorca amb l'ajuda importantíssima de **Josep Guia** i **Josep Lluís Blasco**, del PSAN del País Valencià, i de **Jaume Fuster**, del PSAN del Principat».

Les bases ideològiques del partit eren, fonamentalment, les que feien referència a la necessitat d'alliberar les Illes de l'opressió que aguantava per part de «l'estat espanyol, que ens ha negat la història, la llengua, la pròpia identitat, que ens ha convertit en una província dependent de Madrid, que es

manté per la força d'un exèrcit d'ocupació i d'un aparell repressiu.»

La militància del PSAN no fou mai massa nombrosa. Als moments millors devia tenir, segons A. Serra, uns vint-i-sis militants, del quals nou participaren en la fundació o als primers moments de vida del partit. Aquests eren, a més del citat Antoni Serra, **Bartomeu Fiol**, **Joan Quetglàs**, **Pere Jofre**, **Pere Sampol**, **Joana Jordà**, **Antoni Mateu** i els germans **Andreu** i **Gabriel Oliver**. Cal dir que la immensa majoria d'ells abandonaren el PSAN a partir ja de 1977. Alguns entraren en altres formacions o, simplement, deixaren la política.

Antoni Serra arribà a Mallorca el 1971 des de Barcelona, on havia estudiat la carrera de medicina. Era militant del PSUC i, com a tal, s'havia d'integrar a l'organització *germana* a Balears que era el PCTB. Però després de diverses contactes que no fructificaren començà, amb Bartomeu Fiol, converses i reunions a les quals més

i es dedicà a la que era la seva professió, l'ebenisteria. Actualment viu a Artà desvinculat de qualsevol activitat política.

Joan Quetglàs és, potser, de tots els antics militants del PSAN el que ha mantingut una línia d'activisme polític més constant, ja que actualment està relacionat amb el MDT mallorquí, «un moviment que, com el PSAN, és una punta de llança de la consciència nacional», segons A. Serra. Professionalment es guanya la vida donant classes a un institut de Palma.

També és professor Pere Jofre, que des que abandonà el PSAN no se li coneix militància política; actualment treballa a Barcelona.

Joana Jordà, natural de Montuïri, també abandonà tota activitat política quan sortí del PSAN i treballa actualment al Centre de Documentació i Informació que depèn de la Universitat de les Illes.

La resta dels antics integrants del PSAN tenen una evolució política sem-

Maria del Mar Bonet amb Biel Oliver.

tard s'incorporarien diverses persones i que foren l'embrió del PSAN.

Durant el 1975 s'intensificaren els contactes i, a la fi, es creà el partit a la seu de l'Obra Cultural Balear, «probablement fou a l'Obra, que era llavors el lloc de reunió habitual de molts de grups polítics», segons A. Serra.

El 1977 Antoni Serra abandona el PSAN, «i des d'aleshores n'he tornat a fer política de partit». Es dedica, com sempre, al periodisme i a la literatura, «que juntament amb les conferències i col·laboracions a diferents mitjans de comunicació em permeten viure».

Bartomeu Fiol, fundador juntament amb Serra, abandonà també el PSAN

blant, s'integraren tots al PSI, més tard PSM, on la majoria encara avui militen. Pere Sampol viu a Montuïri on ha estat regidor del PSM a l'Ajuntament, Andreu Oliver pertany igualment al partit nacionalista i hi ha ocupat diversos càrrecs executius; fa feina de professor en un institut de Formació Professional. Antoni Mateu, de Montuïri, es troba exactament en les mateixes condicions. Finalment, Gabriel Oliver és l'antic militant del PSAN que més alt ha arribat, quant a càrrecs públics. Fou conseller del Consell General Interinsular (la institució de govern pre-autonòmic) pel PSM entre 1979 i 1983). □